

Seijst

Uitgave van het Zeister Historisch Genootschap

2019-I

TNO Zeist - Deel 2

Een 'Zeister' schilderij
met een dubbelganger

Willem Anthony Paap (1856-1923)

Uit de collectie
Jaarverslag 2018

Seijst

*Bulletin ter bevordering van de kennis
van de geschiedenis van Zeist*

ISSN 1383-2867

Verschijnt 4x per jaar.

Jaargang 49 nummer 1. Maart 2019.

Drukwerk: Drukkerij Gregorius, Utrecht.

REDACTIECOMMISSIE

H. Beudeker, D. van de Kamp, mw. Fl. de Vrijer en mw. M. Wagenaar, redacteuren en J.P. van 't Sant, hoofdredacteur.

VORMGEVING

M. Slappendel

REDACTIEADRES

Postadres: Postbus 342, 3700 AH Zeist

E-mail: info@zhg.nl

BIJDRAGEN AUTEURS

Informatie over het aanleveren van kopij:
www.zhg.nl

LEDENADMINISTRATIE

Aanmeldingen van nieuwe donateurs en adreswijzigingen kunnen schriftelijk worden gemeld via Postbus 342, 3700 AH Zeist. Het kan ook via het e-mailadres: info@zhg.nl.

IBAN: NL95 INGB 0003 8403 83

WEBSITE

www.zhg.nl

TNO Zeist

3

In het tweede deel over TNO Zeist (Voedingsonderzoek) wordt de financiering behandeld; vooral een verschuiving van rijkssubsidies naar financiering door bedrijven. Ook worden de onderzoeksfaciliteiten besproken. Interessant zijn de beschrijvingen van het soort onderzoek. Benieuwd naar wat 'entworst', 'vleeshechten' en 'TIM' is?

Schilderij met dubbelganger

9

In het Centraal Museum in Utrecht hangt een portret van Kruseman, 'De kinderen Romondt'. In 1990 wordt het op het oog zelfde schilderij in New York verkocht als 'The Stanley Children' van Watson Gordon. En dat is dan nog maar een deel van het verhaal.

Willem Paap

12

Deze schrijver komt nu aan bod in 'Zeister schrijvers'. Paap was een groot bewonderaar van Multatuli. Hij had een onrustige natuur: hij liet zich ompraten dat jurist beter bij hem paste dan literator en verhuisde doorlopend. Zijn laatste woonplaats was Zeist.

Openluchtspel Saestum

15

In de ZHG-collectie zitten een tekstboekje en foto's van een 'openluchtspel' in 1923 over de rol die Saestum/Zeist gespeeld zou hebben in de Romeinse geschiedenis.

Deel 2¹, financiering en het onderzoek

Flora de Vrijer

FINANCIERING

Bij TNO (Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek) wordt op diverse gebieden samengewerkt met derden om het onderzoek zo doelmatig mogelijk uit te voeren en overlap te voorkomen. Met de wetenschap, universiteiten / hogescholen, voor kennis; met de overheden als subsidie- en opdrachtgever; met het bedrijfsleven als opdrachtgever; maar ook met collectieven, bijvoorbeeld productschappen (tot de opheffing daarvan in 2015) en stichtingen.

Voor de financiering van de onder-

zoeken ontving en ontvangt TNO deels een subsidie van de rijksoverheid. In de beginjaren was dat oplopend tot 90%, maar in latere jaren zijn de overheidssubsidies steeds afgenomen tot nu minder dan 25%. De overheid onderkent echter wel het belang van het doen van onderzoek. Het fundamentele onderzoek wordt in principe door de universiteiten uitgevoerd en TNO richt zich, zoals haar naam al zegt, op het toegepaste onderzoek. Daar zit echter in de beginfase van het onderzoek vaak ook wel een stuk fundamenteel onderzoek in. TNO moet nu hoe langer en meer haar geld halen uit opdrachten van het bedrijfsleven en

organisaties, projecten van de EU en andere instellingen en bijdragen van fondsen, etc. De medewerkers van TNO aan projecten van welke aard dan ook moeten hun werkzaamheden per half uur verantwoorden.

STAFAFDELINGEN

Naast de onderzoekafdelingen hebben natuurlijk allerlei (staf)diensten onderdeel van TNO CIVO (Centraal Instituut voor Voedingsonderzoek) uitgemaakt, zoals het secretariaat, de financiële afdeling, de bibliotheek, de technische, huishoudelijke en personeelsdienst. Zo was er in de eerste 20 jaar ook een eigen glasblazerij en houtbewer-

De glasblazerij in 1965.

ALLE ILLUSTRATIES BIJ DIT ARTIKEL ZIJN EIGENDOM VAN eTNOs REGIO MIDDEN. FOTOGRAFEN ZIJN NIET TE ACHTERHALEN.

**Bezoek van burge-
meester H.J. Eijsink in
1979 ter gelegenheid
van nieuwbouw.**

kingsunit. De bibliotheek was zeer vermaard met abonnementen op meer dan 400 wetenschappelijke en branchegerichte tijdschriften en was een vraagbaak voor wetgeving op het gebied van levensmiddelen. Daarnaast is er een zeer florerende personeelsvereniging en later een zeer betrokken ondernemingsraad geweest.

FACILITEITEN

Het spreekt vanzelf dat voor al het onderzoek een groot arsenaal aan apparatuur en overige faciliteiten van belang is geweest, Van eenvoudige (nat-chemische) analyseapparatuur tot zeer complexe geautomatiseerde apparatuur. Te noemen valt: atomaire absorptiespectrofotometer, gaschromatograaf, hogedrukvluchtstofchromatograaf, massaspectrometer, infraroodspectrometer, elektronenmicroscop, computer, etc.

Voor het onderzoek van de toxiciteit van de voedings-, chemische en farmaceutische middelen was er een speciale proefdierfaciliteit. Alle nieuwe producten moeten voor ze op de markt komen voor het gebruik door mens of dier eerst getest worden met behulp van proefdieren op eventuele schadelijke bijwerking.

Er is een proefbrouwerij geweest voor het onderzoek naar bier, gerst en mout.

Grote technologiehallen voor vlees-, oliën- en vettenonderzoek met elk hun geëigende apparatuur zoals die ook in het bedrijfsleven wordt gebruikt, maar bij TNO op kleine (tot 25 kg) en semi-technische schaal (50-200 kg).

Veel onderzoek naar voeding en voedingsmiddelen is ook gedaan

met humane vrijwilligers, daarvoor was er een apart voedingsgebouw. De vrijwilligers namen daar onder volledig gecontroleerde omstandigheden deel aan voedingsonderzoeken, dat wil zeggen, ze kregen bijvoorbeeld een dieet dat soms tot 60 dagen elke dag hetzelfde was. Voorbeelden van dat soort onderzoek zijn: het meten van de biologische beschikbaarheid van mineralen uit speciaal samengestelde voedingen, of het meten van effecten op darmgezondheid en darmfunctie van bioactieve voedsel ingrediënten (functional food ingredients).

ONDERZOEK

Uit de eerste naam van het CIVO, namelijk VO TNO (Voedingsorganisatie TNO) kan afgeleid worden dat het accent van het onderzoek in eerste instantie op de voeding lag. Voeding van goede kwaliteit stelt eisen aan uiterlijk, smaak, geur, consistentie, voedingswaarde en de afwezigheid van schadelijke bestanddelen. Voor al die aspecten waren in principe aparte onderzoeksafdelingen, waarvan de naam aangaf waar het zwaartepunt van het onderzoek lag, zoals afdeling Voeding, Vleesafdeling, Oliën en Vetten, Aroma, Analyse, etc. Later is het onderzoek meer multidisciplinair geworden en is de naamgeving van de onderzoeksgebieden aangepast.

Het is onmogelijk al het onderzoek, dat in de afgelopen ruim 55 jaar is uitgevoerd te beschrijven. In het boek TNO Zeist – *De geschiedenis*

*herbeleefd in woord en beeld*², dat uitgegeven is vanwege het voorgenomen besluit om Zeist te verlaten, is wat uitgebreider op de onderzoeken ingegaan.

ENKELE VOORBEELDEN ENTWORST

De ontwikkeling en toepassing van entworst voor de productie van rauwe verduurzaamde worstsoorten zoals bijvoorbeeld cervelaatworst, is van grote betekenis geweest voor de Nederlandse vleeswarenindustrie. Dit proces was hét startup succes van het Nederlands Centrum Vlees-technologie (NCV; afdeling van het CIVO). Er werd een gecontroleerd fermentatieproces ontwikkeld dat in vergelijking met het traditionele proces leidde tot: a) producten van constante kwaliteit, b) een hoge mate van voedselveiligheid, c) een

forse bekorting van de productietijd en d) een sterke reductie van het risico op afwaardering van mislukte producten. Entworst was daardoor ook in economische zin van grote betekenis. Geleidelijk aan verloor entworst terrein aan elders op commerciële basis gevriesdroogde startercultures.

HECHTEN VAN VLEES

Bij het uitsnijden van karkassen van slachtdieren worden verschillende vleesgrondstoffen verkregen. Afhankelijk van onder andere diersoort, grootte van vleesdelen, vetgehalte en bindweefsel krijgen deze grondstoffen verschillende bestemmingen. Vlees van kleine spieren en kantsnijdingen (dunne uitlopers van spieren) wordt veelal verwerkt in verkleinde vleesproducten zoals worsten en snacks, dat zijn producten met een lagere consumentenwaardering en economische waarde dan vlees van grote spieren. In de jaren 70 van de

vorige eeuw ontstond er behoefte aan economische opwaardering van de kantsnijdingen van kwalitatief hoogwaardige grote spieren.

Naar analogie van het proces van wondheling werd in het NCV, een enzymatische methode ontwikkeld voor het hechten van vers vlees. Hiermee kunnen kleine en grotere vleesdelen zonder voorbereiding worden gehecht tot samengestelde vers-vleesproducten. Deze werkwijze werd door TNO in vele landen gepatenteerd. De hechtingstechniek wordt wereldwijd bij de verwerking van vele grondstoffen in de vlees- en visindustrie toegepast en kent intussen aanzienlijk meer toepassingen dan waaraan oorspronkelijk werd gedacht. Zo heeft de hechtingstechniek bijvoorbeeld uitstekende mogelijkheden van 'portion control' en daarmee zeer gewenste toepassingen in de institutionele sector.

**Koningin Juliana op
bezoek bij TNO (1979) .**

Proefbrouwerij.

Worstbereiding door de twee TNO slagers.

ALTERNATIEVEN VOOR DIERPROEVEN KIPPENOGENTEST

Al sinds de jaren 80 van de vorige eeuw is TNO Zeist als een van de eerste begonnen met de ontwikkeling van een alternatief voor de bekende konijntest om oogirritatie te bestuderen. De alternatieve test werd later de 'kippenogentest' genoemd. Om wetenschappelijke en praktische redenen werden kippenogen uit het slachthuis gebruikt en in een zelfgebouwde opstelling konden ze gedurende enkele uren 'in leven' gehouden worden. Dit was het begin van een lange historie met vele vernieuwende methoden. TNO was echt de pionier op dit gebied, maar het werk van TNO werd wel al vroegtijdig ook door de industrie ontdekt die ook samen met TNO de methoden verder ontwikkelde. Dat

voor de ontwikkeling en acceptatie van een alternatief een lange adem een vereiste is, is wel gebleken, want het heeft nog tot 2015 geduurd voordat de kippenogentest volledig geïmplementeerd was in de wet- en regelgeving.

TIM

TNO verwierf nationale en internationale bekendheid met de ontwikkeling in de jaren 90 van de vorige eeuw van een volledig computergestuurd modulair opgebouwd maag-darm model (TIM, ofwel het TNO Intestinale Model). De eerste versie bestond uit glazen buizen en slangen op de labtafel en daarmee werd getest. Later werd TIM 'volwassen' en groeide uit tot een hele kast. Ook kreeg TIM-1 een broertje genaamd TIM-2 die onze dikke darm inclusief microbiota (darmflora) moest

nabootsen. Dat hebben de mensen op het laboratorium geweten, wat een stank was het!

Tot op heden wordt dit *in-vitro* model ingezet voor verteringsonderzoek en onderzoek naar voedingseffecten op samenstelling en functies van het intestinale microbiom (alle micro-organismen die op en in ons lichaam wonen, in dit geval de darm). In het verleden kon dit onderzoek alleen met proefdieren worden uitgevoerd. En daarmee is het een prachtig alternatief voor bepaalde dierproeven geworden.

Het onderzoek met de TIM systemen is vastgelegd in meer dan 200 wetenschappelijke publicaties.

ECHTHEIDSONDERZOEK

Vanwege de natuurlijke variatie in de chemische samenstelling van natuurproducten hebben rechtstreeks daarvan afgeleide producten, voor zover niet visueel controleerbaar, een risico voor vervalsing. Een categorie waar dit risico in sterke mate voor geldt is vruchtensappen. In 1971 werd hierover in Duitsland gepubliceerd en werd een voorstel gedaan om tot echtheidscriteria te komen. De resultaten van het onderzoek wezen ook op misstanden in Nederland.

Voor Nederland overlegt het CIVO met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Dit leidt tot het in het leven roepen (november 1973) van een werkgroep die is samengesteld uit vertegenwoordigers

van de overheid, het bedrijfsleven, publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties en onafhankelijke instituten, waaronder het CIVO.

Hoofdtak is het opstellen en wetenschappelijk vastleggen van authenticiteitscriteria voor vruchtensappen. Dit resulteert in de jaren tachtig tot publicaties van criteria voor verschillende sappen. Ze worden aansluitend opgenomen in de 'Verordening PGF 1976 Vruchtensappen en bepaalde aanverwante producten'. Een en ander resulteert in een grote spin-off richting TNO van opdrachten van het bedrijfsleven en consumentenorganisaties, voor echtheidsonderzoek van sappen.

AROMA

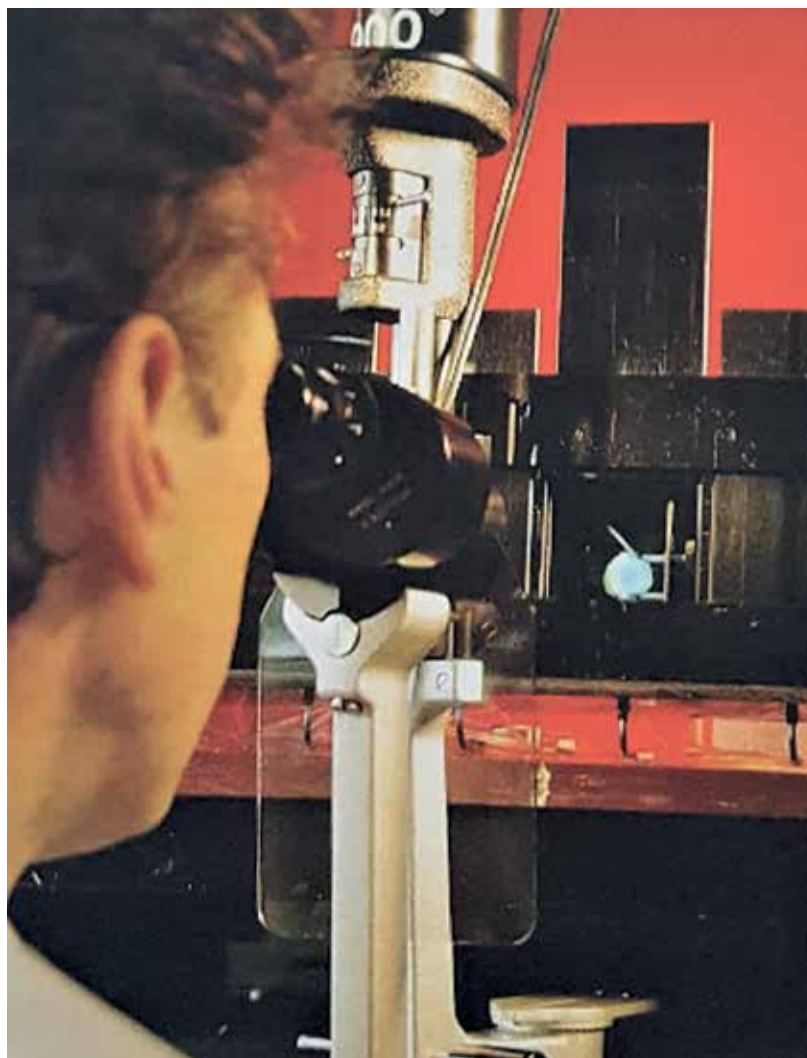
'Het reukvermogen van de mens is goed ontwikkeld. De mens heeft een fijne neus. Dat heeft tot gevolg dat men op het punt van de geur van voedingsmiddelen zeer kieskeurig is. Het is daarom voor fabrikanten van consumptieartikelen van belang dat hun producten "in een goede reuk staan" en dat de geurstoffen niet verloren gaan'. Een citaat van de grondlegger van het aromaonderzoek bij TNO.

Het aromaonderzoek bij TNO richtte zich met name op het bepalen van die componenten in de voeding die de geur veroorzaken (de vluchtige verbindingen). Belangrijk doel van de flavour-(geurstoffen-)industrie was daarbij dat zij op die wijze geuren konden gaan imiteren door de componenten te gaan synthetiseren.

OFF-FLAVOUR

De tegenhanger van het aromaonderzoek is het *off-flavour* (vrij vertaald: slechte geur) onderzoek. Een van de eerste off-flavour onderzoeken was dat van mufte eieren: in 1964 werd het CIVO gevraagd na te gaan hoe het kwam dat bepaalde zendingen eieren muf smaakten. De Aroma afdeling en de pas opgerichte afdeling Massaspectrometrie voerden het onderzoek uit. Vele eieren werden geproefd - rauw, gekookt,

gebakken. De kip werd bekeken, haar voer, haar hok, etc. Uiteindelijk kwam men uit bij een meubelfabriek in Gouda, die haar hout uit 'de Kongo' betrok en waarvan het zaagsel door de fabrikant als vloerbedekking voor kippenhokken werd geleverd. Dit is even snel verteld, maar het kostte veel moeite om de echte boosdoener te vinden. Van een hele emmer mufte eieren werden extracten gemaakt die gaschromatografisch werden onderzocht.

Kippenogetest.

**Table-top-tiny-TIM
(klein model van het
TNO Intestinal Model).**

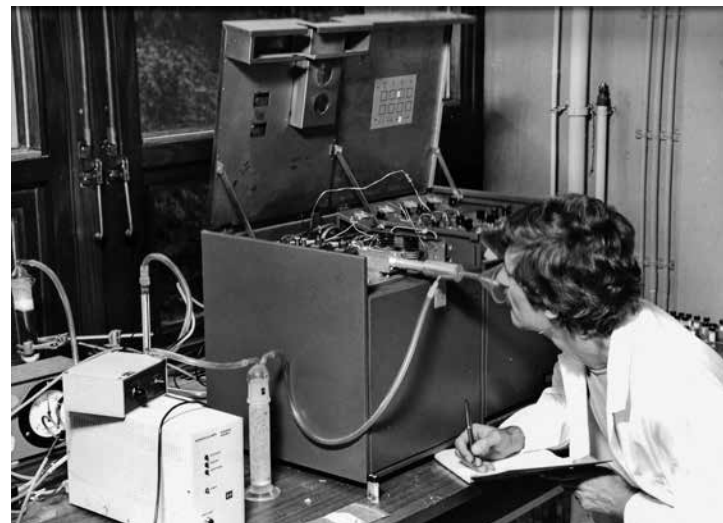
**Sinaasappelsap-
onderzoek.**

**Aromaonderzoek met
behelp van gaschro-
matografie.**

De gaschromatograaf werd aan de massaspectrometer gekoppeld en de resultaten van het onderzoek wezen op de aanwezigheid van een chloorverbinding. Uiteindelijk was de verdachte stof: 2,3,4,6-tetra-chlooranisol. Deze stof heeft een drempelwaarde in water van 10^{-3} tot 10^{-10} mg/kg, wat betekent dat slechts spoortjes goed waarneembaar zijn. Het CIVO was het eerste instituut dat deze stof kon aantonen. Chloor- en broomanisolen en -fenolen zijn altijd de meest onderzochte veroorzakers van off-flavours gebleven in een groot scala aan producten.

Noten

1. Voor 'TNO Zeist. Deel 1, ontstaansgeschiedenis en huisvesting' zie *Seijst* (2018) 48, pp. 87-92.
2. N.N., *TNO Zeist - De geschiedenis herbeleefd in woord en beeld*, (Zeist 2017)

Een 'Zeister' schilderij met een dubbelganger

JanHein HeimeI

In 1830 schilderde Cornelis Kruseman (1797-1857) 'De kinderen Romondt'.

Zie de afbeelding. Het portret is 190 bij 139 cm groot en is in de rechter onderhoek gesigneerd: 'C Kruseman 1830'.

Het schilderij is generatieslang in het bezit gebleven van de familie Van Romondt, de bewoners van het landgoed Schoonoord in Zeist. Tegenwoordig hangt het in het Centraal Museum in Utrecht.

Van de afgebeelde kinderen (Otto, Suzanna en Wilhelmina) zijn de leeftijden bekend (8, 5 en 3 jaar oud). Een vierde kind, de oudste dochter, was in 1828 op 7-jarige leeftijd overleden.

De stijl van het schilderij is kenmerkend voor de familieportretten die Kruseman in die tijd schilderde; een stijl die ook zijn, thans bekendere, neef Jan Adam Kruseman (1804-1862) hanteerde. Van Kruseman is bekend dat hij in 1830 in Den Haag woonde en werkte. Tot zover niets bijzonders.

Opmerkelijk is echter dat in april 1915 bij de American Art Galleries Madison Square South in New York een schilderij voor \$850 werd verkocht met de titel 'The Stanley Children' en toegeschreven aan de Engelse schilder Sir William Beechey (1753-1839). Dit schilderij is volstrekt identiek aan het hierboven beschreven schilderij maar is niet gesigneerd.

Op 15 mei 1922 werd dit schilderij opnieuw verkocht. Nu in Parijs, bij Galerie George Petit.

William Beechey wordt nu (stellig) als de schilder genoemd. Het schilderij was afkomstig uit de collectie van Mme. Thaw. Op 7 december 1954 werd het schilderij weer in Parijs voor 120.000 francs verhandeld door Gallerie Charpentier. Vervolgens werd het op 18 maart 1970 verhandeld bij Sotheby & Co. in Londen. De koopprijs was £ 1200. In de catalogus (Catalogue of important eighteenth and nineteenth century paintings, 18-3-1970, cat. nr. 35) wordt vermeld:

'The Stanley Children, the son is seen standing by a chair on which he supports the youngest daughter who is standing wearing white, to the right the other daughter seated on a stool, holding a King Charles spaniel, behind is a column and a landscape to the left.

From the collection of Sir Thomas Stanley of Hooton, Haydon Hall, Norfolk.

From the collection of Mrs Fanny Pratt, Buffelo, N.Y.

Beechey painted for Sir Thomas and Lady Stanley in 1818 and the portrait dates from that period.'

Op 28 februari 1990 wordt het schilderij weer verkocht, nu weer in New York. De adviesprijs lag tussen de \$ 20.000 en 30.000. De titel is nog steeds 'The Stanley Children' maar de schilder is nu Sir John Watson Gordon (1788-1864) geworden. Op een tiental Amerikaanse inter-

netsites kan men een kopie van dit schilderij bestellen in een zelf te kiezen formaat. Het schilderij wordt dan in olieverf op linnen geleverd. Enige tijd later geeft één van deze sites weer een andere schilder op als maker: Sir John Gilbert (1817-1897). Deze schilder was 13 jaar oud in 1830! Inmiddels is deze vermelding weer verdwenen.

Zowel Sir William Beechey, Sir John Watson Gordon als Sir John Gilbert zijn bekende Britse schilders uit de 19e eeuw.

Het is uitgesloten dat twee verschillende kunstenaars, onafhankelijk van elkaar, hetzelfde schilderij maken. Gezien het feit dat het Kruseman-schilderij steeds in het bezit geweest is van de familie Van Romondt ligt het zeer voor de hand te veronderstellen dat dit gesigneerde exemplaar het origineel is en het andere exemplaar een kopie. In de 19e eeuw kwam het vaker voor dat door de schilder of door één van zijn leerlingen, op bestelling, een kopie gemaakt werd, bijvoorbeeld voor de grootouders. Hoe het schilderij vervolgens in handen gekomen is van een Amerikaanse galerie waarbij dan ook nog een foutieve beschrijving wordt gegeven is helaas (nog) niet bekend.

Otto van Romondt (1770-1837) heeft huize Schoonoord laten bouwen op het landgoed dat hij in 1818 gekocht heeft. Hij heeft één zoon: Willem Jan Adriaan van Romondt

(1798-1856). Deze trouwt in Zeist in 1820 met Anna Carolina Georgette Magna van Hangest. Haar moeder is gravin d'Aumale en markiezin d'Hautcourt. Zij bewonen dan de buitenplaats Klein Schoonoord dat naast Schoonoord gelegen is.

Zij krijgen vier kinderen: Helena Margaretha Maria (1821-1828), Otto (1822-1883), Susanna Cornelia Frederika (1825-1890) en Wilhelmina Anna (1827-1892). Op het schilderij zijn de drie jongste kinderen afgebeeld.

In 1838 wordt Willem Jan Adriaan van Romondt in de adelstand verheven en mag hij het predikaat *jonkheer* voeren. Hij wordt lid van de ridderschap van Utrecht, hoogheemraad van het grootwaterschap Bijleveld en de Meerndijk en rijksontvanger der directe belastingen in Zeist. Van 1849 tot 1851 is hij ook heer van Nijenrode. Van 1836 tot 1838 is hij eigenaar van de molen aan de overzijde van de Driebergseweg. In 1856 bezit hij ook Tallyho Cottage, de Kleine Breul en Rhijnwijck, buitenplaatsen in de nabije omgeving.

Zijn zoon Otto, de op het schilderij afgebeelde jongen, wordt onder andere lid van de ridderschap van Utrecht, lid van de gemeenteraad van Utrecht en hoogheemraad van de Lekdijk Bovendams. Hij krijgt in 1837 toestemming om de naam d'Aumale voor zijn naam te voeren omdat de naam van zijn grootmoeder via deze lijn uitsterft. Hij blijft

in de zomers wonen op Schoonoord, hij trouwt niet. Bij zijn overlijden in 1883 in Zeist wordt in de lokale krant vermeld dat hij algemeen geacht en bemind was: *'Hij was een zeldzame weldoener voor de armen van Zeist wier droefheid groot was toen hij stierf'*.

Zijn jongste zuster Wilhelmina Anna (1827-1892) trouwt mr. Mathieu E.C. Bijleveld (1824-1911). Zij erft Rhijnwijck. De middelste dochter, Suzanna Cornelia Frederika, trouwt met mr. Willem Phoenix Vis (1818-1879), een Zeeuw. Zij erft in 1883 Schoonoord. Na haar dood in 1890 gaat het huis over op haar zoon, de Utrechtse advocaat en procureur, mr. dr. Cornelis Constant Willem van Romondt Vis (1855-1922) (hij had in 1894 het recht verkregen de naam van zijn moeder voor de zijne te mogen plaatsen). Rond 1900 wordt het huis verbouwd en geschikt gemaakt voor permanente bewoning. Cornelis C.W. overlijdt in 1922. Zijn weduwe overleeft hem 33 jaar. Zij besluit tot de bruikleen van het schilderij aan het Centraal Museum in 1940 als de Duitse bezetter huize Schoonoord vordert. Na haar dood zijn het haar erfgenamen die het schilderij in 1955 verkopen aan het Centraal Museum waar het jaren prominent in een trappenhuis heeft gehangen maar sinds kort in een zaal hangt vlak bij de ingang van het museum.

Cornelis Kruseman was in zijn tijd een gevierde schilder, naast portret-

ten maakte hij ook historische en bijbelse schilderijen. Op 34-jarige leeftijd werd hij benoemd tot ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw.

Omstreeks 1850 heeft Kruseman voor de toenmalige eigenaar van Slot Zeist, Jan Elias Huydecoper (1798-1865), vier grote Bijbelse historieschilderingen gemaakt voor in de hal van het Slot. Helaas zijn deze in de tijd dat het slot niet bewoond werd, verdwenen.

Zeister schrijvers

Willem Anthony Paap (1856-1923)

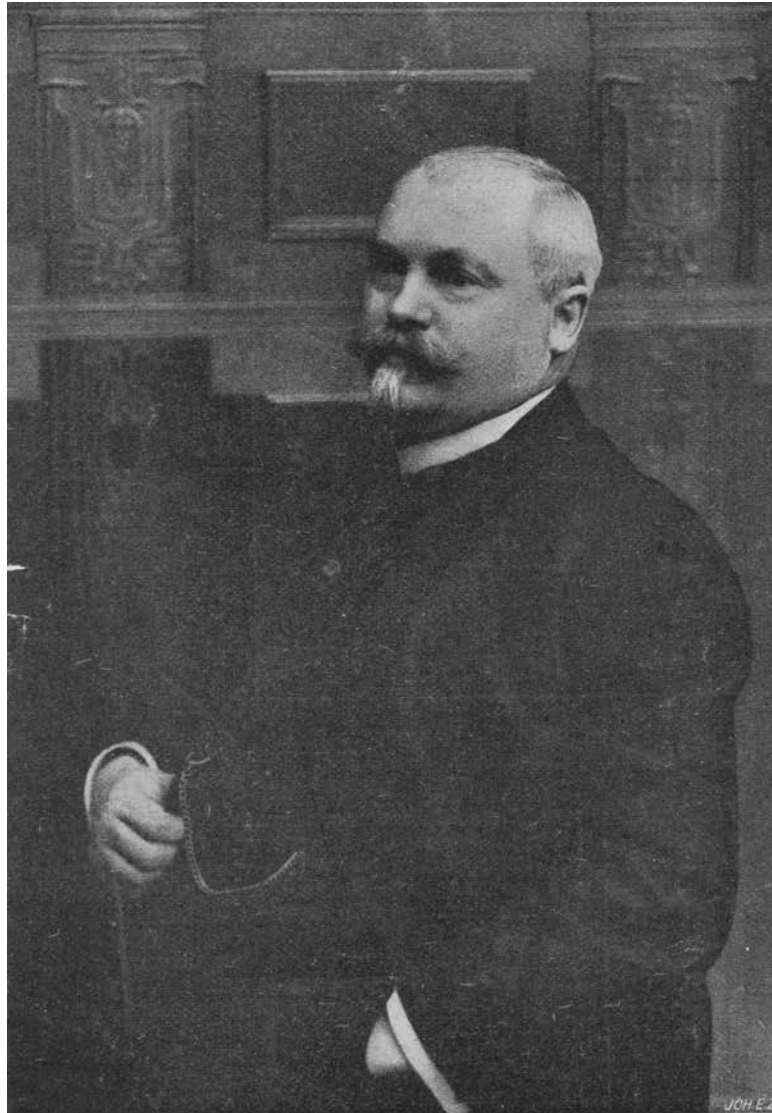
Een onbekende letterkundige en jurist,
die slechts een jaar in Zeist heeft gewoond

Flora de Vrijer

Willem Paap, geboren in Winschoten, leefde daar met zijn ouders en twee broers op de rand van de armoede. Hij blonk uit door zijn helder verstand en mocht reeds op twaalfjarige leeftijd kwekeling worden. Het loontje dat hij daarmee verdiende was meer dan welkom in het gezin. Deze dorpsschool typeerde hij later als ‘een prul van het allereerste water’. Met steun van de hervormde predikant W. Boekhoudt (1822-1894) slaagde Willem in 1871 voor het vergelijkend examen dat toegang bood tot de Groninger Rijkskweekschool voor

Onderwijzers. Een van de docenten daar was Lubbertus Leopold (1893-1916) die hem de grondslagen van de Nederlandse letterkunde bijbracht. Vooral het werk van *Multatuli* (Eduard Douwes Dekker) (1820-1887) werd druk bestudeerd. In 1875 behaalde hij zijn eerste akte en een benoeming als hulponderwijzer in zijn geboorteplaats volgde meteen. Winschoten werd hem echter al gauw te benauwd en hij ging aan de slag op scholen in Haarlem, Brummen en Apeldoorn. Deze rusteloosheid zou zijn leven lang duren. In 1879 – 23 jaar oud – laat hij zich na het verplichte staatsexamen in-

schrijven als student in de letteren aan de Universiteit van Amsterdam. Hij kwam daar in contact met Jacques Perk (1859-1881) en Willem Kloos (1859-1938). Zij hadden een minachting voor de hoogleraren waar zij college bij liepen, in hun ogen misten deze ‘verwaande droogstoppels’ elk gevoel voor esthetiek. Willem Paap nam hen op de korrel in zijn in 1884 verschenen kleine maar bijtende satire *Bombono's*, de uitwerking van een voordracht die hij eerder had gehouden voor de literaire vereniging ‘Flanor’ (1881-1887(?)), waarvan hij vanaf het begin in 1881 lid was. Eerder waren er

1136-
W. Paap, schrijver van „De doodslok van het Damrak” enz.

W.A. Paap
(jaartal onbekend).
COLLECTIE LITERATUUR-
MUSEUM DEN HAAG

reeds letterkundige beschouwingen van zijn hand in de 'Nederlandsche Spectator' (1856-1908) verschenen. Naar aanleiding van een van deze stukken schreef Multatuli hem een waarderende brief en nodigde hem uit voor een bezoek aan zijn Duitse 'ballingsoord' in Nieder-Ingelheim (bij Mainz in Duitsland). Dat bezoek en de vele volgende bezoeken veranderde hem voorgoed in een 'multatuliaan'. Multatuli werd zijn leidsman en hij nam zelfs de gewoonte over om in plaats van een 'ij' een 'y' te schrijven. Paap was in 1882 een van de initiatiefnemers van het comité dat Multatuli een nationaal huldeblijk (om zijn geldzorgen te verlichten) wilde aanbieden (het werd een lijfrente). Na de dood van Multatuli (1887) nam Willem Paap zijn weduwe Mimi Douwes Dekker-Hamminck Schepel (1839-1930) en haar pleegzoon Wouter in huis, zij zouden 10 jaar zijn leven delen.

Multatuli vond dat Willem Paap er onverstandig aan zou doen om literator als beroep te kiezen. Ook anderen waren dat van mening en Willem besloot daarom rechten te gaan studeren. Op 5 april 1887 deed hij zijn doctoraal examen en drie maanden later op 8 juli 1897, promoveerde hij op een proefschrift, getiteld: 'Artikel 1650 Burgerlijk Wetboek'. In 1885 was Willem Paap een van de oprichters van de Nieuwe Gids (1885-1894), het blad dat zich zou ontwikkelen tot spreekbuis van de literaire 'Beweging van Tachtig'. De naam werd gekozen om aan te

geven dat het oude tijdschrift 'De Gids' (sinds 1837) had afgedaan. Het tijdschrift bevatte naast literaire vernieuwing, beschouwingen over wetenschap, maatschappij en politiek. Willem Paap was een succesvolle penningmeester van het blad, maar zijn mederedactieleden wezen zijn literaire bijdragen van de hand, slechts een artikel over Romeins recht kreeg hun instemming voor publicatie. Uit teleurstelling en ergernis verliet hij in het tweede jaar de redactie en richtte zich vooralsnog op zijn juridische studie. Na zijn studie vestigde hij zich als advocaat in Amsterdam (tot 1892), hield zich bezig met de nalatenschap van Multatuli, verwierf bekendheid doordat hij zich toen bewoog in de eerste socialistische beweging onder Domela Nieuwenhuis (1846-1919) en was juridisch adviseur van een aantal Amsterdamse instellingen en verenigingen.

Deze werkzaamheden betekenden niet dat hij zijn ambitie om een groot schrijver te worden had opgegeven. Zijn leidsman Multatuli had hem steeds voorgehouden dat men voor zijn veertigste levensjaar geen romans diende te publiceren. Men moest eerst leren begrijpen hoe de wereld in elkaar zat en dan pas schrijven. In 1896 werd Willem Paap veertig jaar en verscheen zijn tweedelige roman *Jeanne Colette*. Het boek deed nogal wat stof opwaaien omdat het gericht zou zijn tegen de bekende joodse bankier en filantroop A.C. Wertheim (1832-

1897). Ook werd hij beschuldigd van antisemitisme, wat hij zelf van de hand wees. In 1898 verscheen zijn 'sleutelroman' *Vincent Haman* waarin op sarcastische wijze afgerekend werd met de Tachtigers. Paap zou in de loop van zijn leven vele tirades afsteken, bij vlagen was hij antisemitisch, anti-Amerikaans, antirooms, het scherpst reageerde hij tegen wie het waagde te twijfelen aan de grootte en goedheid van Multatuli.

PERSONALIA

Geboren op 21 oktober 1856 te Winschoten, overleden op 6 januari 1923 te Zeist. Zoon van Hindrik Pape (bekend onder de naam Paap), molenaarsknecht en Jacoba Paulina Gravelaar. Hij trouwde met Johanna Margaretha Petronella van der Schalk op 16 juli 1897. Uit dit huwelijk werden geen kinderen geboren.

Vestiging te Zeist op 8 maart 1922; adres (1) Slotlaan 52; (2) Woudenbergseweg 1 (villa Piekenini).

Bronnen

DBNL.auteur (digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren): Willem Paap 1856-1923.

resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000: A. Lammers, 'Biografisch Woordenboek van Nederland': W.A. Paap.

Utrechts Nieuwsblad 1 februari 2000, Hans Heesen en Harry Jansen: W.A. Paap: een kurieus soort van mensch.

Uit de collectie

Boekje en foto's betreffende 'Openluchtspel Saestum'

JanHein Heimel

Ter gelegenheid van het 25-jarig regeringsjubileum van H.M. Konin-

gin Wilhelmina werd op 4 en 5 september 1923 in het Zeister Bos een openluchtspel in 5 bedrijven

opgevoerd. Het was geschreven en geregisseerd door dr. J. Fernhout en P. Minderaa, beiden als leraar ver-

Seijst
2019
I-15

bonden aan het Christelijk Lyceum te Zeist.

In een persbericht uit augustus 1923 staat: *Het stuk is gebouwd op het historisch gegeven dat nabij Saestum = Zeist in vroegere jaren een botsing plaats had tusschen de Romeinen aangevoerd door Drusus, en den Batavenvorst Herman met zijn getrouwen, welk conflict aanleiding vond in de afpersingen van den Romeinschen slotvoogd Percennius. Na de bestorming van den Romeinschen burcht heeft een tweegevecht plaats tussen Drusus en Herman, waarna, als dit onbeslist blijft, Thusnelda, de door Drusus gevangen genomen vrouw een nieuw verbond tusschen Romeinen en Batavieren weet te bewerken. In het bos is een burchtgebouw opgericht en geven sombergrauwe tenten tegen de zoom van het achterliggend bosch de suggestie van een oud kamp.*¹

Op 4 september was er een ochtendvoorstelling (10.30 - 12.30 uur), op 5 september werd er in de middag gespeeld.

Ruim 200 personen deden mee aan het spektakel, waaronder bekende Zeister namen (onder andere Van Arkel, Van Amersfoort, Becker, Modderman, Van de Haar, Van Hoogstraten, Kortlandt, De Monté ver Loren, Van Scherpenzeel en Wennekes). J. Stuivinga (1881-1962), de bekende Zeister architect, heeft het decorgebouw ontworpen.

Als we de kranten mogen geloven was de opvoering een groot succes: De opvoering van het openluchtspel 'Saestum' zal voor het kunstzinnig deel onzer inwoners wel het hoofdmoment der feestelijkheden zijn geweest. Slechts één roep hoorden wij. ' 't was schitterend!' Aldus de Zeister Courant van 5 september 1923.

In de collecties van het Zeister Historisch Genootschap zijn zowel het tekstboekje als een aantal foto's terug te vinden. Enkele foto's zijn hierbij afgedrukt. Via de link <https://www.zhg.nl/seijst-het-kwartaalblad/2-ongecategoriseerd/65-saestum> kunt u een pdf van het tekstboekje bekijken. Op de site van GeheugenvanZeist.nl – zoeken in de tekstbank - kunt u de krantenartikelen waaruit in dit artikel geciteerd is terugvinden (zoeken op Saestum in 1923).

Noot

1. In dit citaat staat een aantal verzinself. Onder andere: 'Saestum = Zeist'. Saestum is een verzonnen Latijnse vertaling van wel gedocumenteerde oude namen van Zeist. Een van die oude namen was de eerste vermelding 'Seist' in een oorkonde uit het jaar 838, lang na de Romeinse tijd. Zie L.Visser, 'De naam Zeist' in *Seijst*, 6 (1976), pp.9-16.

Jaarverslag 2018

Een jaar met veel positieve uitstraling

Arie Moolenaar, secretaris a.i.

Huize Molenbosch,
excursie mei 2018.

FOTO FLORA DE VRIJER

In het algemeen was 2018 een positief jaar voor het Zeister Historisch Genootschap (ZHG). De verschillende activiteiten werden goed bezocht en er was weer waardering voor ons werk.

Het doel van ons werk is en blijft: 'Het bevorderen en verbreiden van de kennis omtrent de geschiedenis van Zeist en wat daarmee verband houdt, alsmede het aankweken van belangstelling daarvoor in ruime kring'.

Velen weten ons te vinden wanneer er vragen zijn over de geschiedenis van Zeist. De vragen komen zowel mondeling als schriftelijk. Maar ook krijgen we veel voorwerpen die iets van Zeist 'vertellen' en daar worden we steeds mee verrast en we zijn er blij mee.

Met de nieuwe privacy maatregelen van de overheid hebben ook wij te maken. Wij waren altijd al zeer terughoudend met het verstrekken van persoonlijke gegevens, maar nu hebben we ook moeten besluiten dat de namen van de nieuwe donateurs niet meer gepubliceerd worden op de achterkant van Seijst.

Ook in 2018 mogen we ons verheugen op een goede samenwerking met de erfgoedpartners. Dit is prachtig terug te vinden op de website Geheugen van Zeist. Hier worden ook de gezamenlijke activiteiten vermeld, zoals die met de Stichting Oude Algemene Begraafplaats.

DONATEURS EN FINANCIËN

Na een terugloop van het aantal donateurs die in 2008 inzette kwamen we in 2016 weer boven de 800. Ook 2017 sloten we af met net meer dan 800 donateurs, namelijk 802.

In 2018 liep dat aantal met 28 terug. Gedeeltelijk door een iets hoger aantal opzeggingen dan vorig jaar, namelijk 53. Hierin zijn diegenen meegeteld die verhuisd zijn zonder adreswijziging te sturen en een tiental 'wanbetalers'. Het probleem was echter de aanwas van nieuwe donateurs. De laatste jaren waren dat er ruim 40. Dit jaar nog geen 30.

In 2019 zal het streven zijn om minstens zo veel donateurs te werven dat de grens van 800 donateurs weer gepasseerd zal gaan worden.

Op financieel gebied ging het beter. De begroting bleek reëel te zijn geweest. Het totaal gedoneerde bedrag was iets hoger dan begroot. De uitgaven voor activiteiten en eigen producties waren ook wat hoger al stonden daar dan weer hogere verkoopinkomsten tegenover.

Vanaf 1 mei 2019 is de jaarrekening 2018 in te zien op onze website: www.zhg.nl.

COMMISSIES ARCHIEF EN COLLECTIES

Ook nu is deze commissie vooral gastheer geweest in het HIP (His-

torisch InformatiePunt) in de Publiekshal van het gemeentehuis. Velen weten de weg naar het ZHG te vinden. Er worden vragen gesteld en verhalen uitgewisseld. Bijzonder is dat er vaste bezoekers zijn, die veel weten van de geschiedenis van Zeist en daardoor behulpzaam kunnen zijn bij het beantwoorden van de vragen. Vaak komt het voor dat bezoekers bij het bekijken van een eigen archief tot het besluit komen om hierover met het ZHG van gedachten te wisselen. Zo komen er veel oude foto's tevoorschijn die vaak gescand worden voor ons archief. Ook biedt men andere voorwerpen aan. Hieruit blijkt dat de ene dinsdagmorgen de andere niet is. Ook nu is het afgelopen jaar hard gewerkt aan het digitaliseren van foto's uit het fotoarchief. Olfert Overduin is hiervoor de dinsdagmorgen aanwezig. Zo komt er een archief beschikbaar dat t.z.t. te raadplegen zal zijn in het gemeentehuis.

SEIJST

Na het jubileumjaar 2017 had de redactiecommissie dit jaar weer een normaal jaar met drie 'gewone' nummers en een Open Monumentendagnummer. Het leuke is dat 'gewoon' elke keer weer een nummer van Seijst betekent met een zeer gevarieerde inhoud: uiteenlopende onderwerpen die voorzien zijn met illustraties uit ons rijke archief, maar ook vaak met passend beeldmateriaal aangedragen door de auteurs.

Om uw geheugen wat op te frissen

wat betreft die onderwerpen: we liepen over de Oude Arnhemseweg mijmerend over verdwenen winkels; de serie 'Zeister schrijvers' werd vervolgd; er werden weer mooie dingen besproken die te vinden zijn in de ZHG-collectie, zoals een prachtige reclameplaat van tabaksfabriek Reynvaan. Verder was er een verhaal over de band tussen Zeist en het 10.000 km verder gelegen Yamada (Japan). Het mooie portret van koningin Wilhelmina in het Slot bleek 'Eenzaam maar niet alleen'. Een aardige combinatie van oud en nieuw gaf het verhaal over de geschiedenis van de Biltse en Zeister Grift en de huidige plannen om dit erfgoed meer aandacht te geven. Helaas verdwijnt soms een karakteristiek stuk Zeist, zoals TNO Zeist; ook daar schrijven we over.

Naast 3 reguliere nummers kwam er ook dit jaar een Open Monumentendagnummer met als thema

Evert-Jan Roelofsen,
projectdirecteur van
de WOM. Van de Poll-
lezing, september
2018.

FOTO FLORAN VAN POECKE

Excursie Eikenstein, oktober 2018.

FOTO JANHEIN HEIMEL

Europa. Een van de vele raakpunten met Europa is natuurlijk de Evangelische Broedergemeente, maar ook Lodewijk XIV was hier.

Om Seijst zo afwisselend mogelijk en leesbaar te houden zijn we afhankelijk van uw bijdragen. Blijf dus schrijven! Indien nodig helpen we u daar graag bij.

LEZINGEN EN EXCURSIES

De voorjaarsexcursie op woensdag 2 mei 2018 naar Het Molenbosch en omgeving

Voor de ca. dertig belangstellenden voor deze excursie was er een ontvangst om 9:30 uur met koffie/thee en een koekje in de recreatiezaal van De Amandelhof, Arnhemse Bovenweg 2.

Onder leiding van drie gidsen van Gilde Zeist is onder uitstekende weersomstandigheden een wandeling gemaakt door het Molenbosch

en omgeving.

Het huis werd in 1849 gebouwd. De buitenplaats Molenbosch dankt zijn naam aan een stellingmolen, die langs de Dribergseweg stond en in 1856 werd afgebroken.

In 1835 koopt de Amsterdamse bankier Johannes Bernardus Stoop het perceel, toen al bekend onder de naam 'Het Molenbosch'. In 1849 wordt de eerste steen gelegd van het huis. Het wordt een huis in neoclassicistische stijl. De tuin wordt in landschapsstijl aangelegd naar een ontwerp van de landschapsarchitect Zocher.

De wandeling werd voortgezet langs het nieuwe gebouw Sparrenheuvel en het parkgebied Hoog Beek en Royen met de folly 'Het bakken Zeist aan Zee'. Deze is in 2009 gemaakt naar het grondplan van een oude theeoepel die in het verleden op deze plaats stond. Architect Jord den

Hollander heeft zowel het verleden als de toekomst in het ontwerp van de nieuwe folly verweven.

De excursie werd afgesloten bij het startpunt De Amandelhof.

Van de Poll-lezing 10 september 2018: 'Een halve eeuw Kerckebosch, de (r)evolutie van een wijk in Zeist'

De Van de Poll-lezing werd wederom gehouden in de kantine van Schoonoord. De belangstelling was groot. Er waren ca. 80 belangstellenden aanwezig. Onze gastspreker was de heer Evert-Jan Roelofsen, projectdirecteur van de Wijkontwikkelingsmaatschappij Kerckebosch (WOM) met als onderwerp: 'Een halve eeuw Kerckebosch, de (r)evolutie van een wijk in Zeist'

Kerckebosch werd de afgelopen jaren en wordt nog steeds de komende tijd vernieuwd. De gemeente Zeist en woningcorporatie Woongoed Zeist werken samen aan het levensloopgeschikt maken van deze wijk. Nieuwe of verbeterde voorzieningen komen in een bosrijke wijk, waarin 800 – 1.000 nieuwe woningen in verschillende prijsklassen en types worden ontwikkeld, waaronder tenminste 45 prachtige vrije kavels. Voor de uitvoering van de plannen richtten de gemeente en Woongoed Zeist de WOM op.

De najaarsexcursie op woensdag 3 oktober 2018 naar de Justitiële Jeugdlin-

richting Eikenstein in Zeist

Op 3 oktober waren ca. 35 belangstellenden naar Eikenstein, gelegen aan de Utrechtseweg 37, in Zeist gekomen. De Justitiële Jeugdrichting Eikenstein in Zeist werd oorspronkelijk in 1904 gebouwd als tuchtschool voor meisjes naar een ontwerp van de toenmalige Ingenieur-architect voor de Gevangenis en Rechtsgebouwen W.C. Metzelaar (1848-1918). In 1908 is het complex aanzienlijk uitgebreid. Voor de uitbreiding gebruikte Metzelaar dezelfde vormtaal als voor het bestaande gebouw.

Eikenstein is nu een gemeentelijk monument en een beeldbepalend object aan de Utrechtseweg. Vanuit die gedachte is het complex dan ook zeker het behouden waard.

TENTOONSTELLINGEN

Het jaar 2018 startte, onder de auspiciën van het Geheugen van Zeist, met het inrichten van de tentoonstelling *Uit de School Geklapt, het Zeister Basisonderwijs in vogelvlucht*. Al vanaf het voorjaar van 2017 is er door de commissie Tentoonstellingen gewerkt aan het tot stand brengen van deze expositie, in nauwe samenwerking met het Gemeente-archief Zeist, Het Hernhutter Huis, de Historische Vereniging Den Dolder, de werkgroep Lokaal Austerlitz en de heer Th. Ruijs van *Figi*, de laatste vanwege zijn kennis op het gebied van het r.k. onderwijs in Zeist. Daarnaast is er ruimschoots

gereageerd door de Zeister bevolking op een oproep om materiaal aan te leveren dat betrekking had op het gewoon lager onderwijs. De tentoonstelling was te zien van 12 januari t/m 1 februari 2018 en heeft ca. 1000 bezoekers getrokken.

Inmiddels mogen we ons verheugen op een zevental succesvolle muur-tentoonstellingen in het poortgebouw van de Oude Algemene Begraafplaats waaraan de Tentoonstellingscommissie haar medewerking verleende. Ook in 2018 was er een boeiende tentoonstelling te zien: *Graven van onderwijzers*, n.l. van dhr. Simon de Meijere en zijn zoon Adrianus de Meijere, dhr. Jacob van Zanten en dhr. A.C. de Vriendt.

Tot voor kort was er nog niet bekend of de mogelijkheid bestaat tot opnieuw exposeren in de rechtereuleugel van Slot Zeist. Als gevolg daarvan is er ook nog geen activiteit ontwikkeld, of samenwerking gezocht met andere erfgoedpartners voor wat betreft het kiezen van een mogelijk onderwerp voor een grote tentoonstelling van het *Geheugen van Zeist*. Dit staat of valt met de beschikbare ruimte waarin een tentoonstelling zou kunnen worden gehouden. Er zal spoedig moeten blijken hoe een ander zich zal ontwikkelen. Voor wat betreft andere activiteiten van de commissie Tentoonstellingen van het ZHG was daardoor ook nog eventuele andere invulling te geven.

Ook dit jaar is er niet gewerkt aan

de digitalisering van de eigen collectie van het ZHG t.b.v. de beeldbank van het *Geheugen van Zeist*. Het ligt zeker in de bedoeling om in de toekomst verder te werken aan de digitalisering en het beschrijven van onder meer de collectie glasnegatieven van boekhandelaar J.W. Kraal, waar een paar jaar geleden al mee is begonnen.

Eikenstein (jaartal onbekend) .

FOTOGRAAF ONBEKEND

TENTOONSTELLINGEN IN HET HIP 2018

Onder auspiciën van het *Geheugen van Zeist* worden er tentoonstellingen in het Historisch Informatiepunt (HIP) in het gemeentehuis georganiseerd. In veel gevallen wordt ook een beroep op de collecties van het ZHG gedaan en natuurlijk graag gehonoreerd.

In 2018 zijn de volgende tentoonstellingen gerealiseerd: Familie Smitskamp; De ontwerpers van de Gero; Boekenweekgeschenken; Prof. mr. dr. J.Ph. de Monté ver Loren*; Rekeningen van Zeister bedrijven**; Zeister Bos. (**Geheel uit de collectie van het ZHG*; ***Grotendeels uit de collectie van het ZHG*)

Wethouder Marcel Fluitman, opening tentoonstelling over prof. De Monté ver Loren in het HIP, april 2018.

FOTO FLORA DE VRIJER

Bezoekers opening tentoonstelling over prof. De Monté ver Loren in het HIP, april 2018.

FOTO FLORA DE VRIJER

Seijst
2019
1-22

FILMVOORSTELLINGEN

In 2018 zijn er drie filmvoorstellingen georganiseerd door het ZHG. In maart zijn er drie films in het Lichtpunt vertoond, voor ca. 50 bezoekers.

Op 1 oktober is de nieuwe film van Kees Kort en Pieter Veraart, *Wegen van Utrecht naar Zeist*, in Figi, vertoond onder grote belangstelling. Voor ruim 400 bezoekers is hiermee weer een belangrijk stukje Zeister geschiedenis zichtbaar en beleefbaar gemaakt. Vervolgens is deze film ook vertoond in het Lichtpunt waar bij ca. 45 bezoekers aanwezig waren. De dvd is bij het ZHG te koop.

HET HISTORISCH CAFÉ

In 2018 zijn er weer vier succesvolle

Historische Cafés geweest. Door de directie van Figi is steeds weer een zaal gratis ter beschikking gesteld. Wel is de koffie/thee voor de bijeenkomst nu voor eigen rekening. De drankjes na afloop moeten nu in het Grand Café gedronken worden, dat betekent dat de meeste bezoekers na afloop direct naar huis gaan. Jammer want even napraten is er zo niet meer bij. De onderwerpen waren: *De ontwikkeling van het lager onderwijs in Zeist*, door Saskia van Ginkel-Meester; *De Weduwen van Cattenbroeck* door JanHein Heimeel; *De Voorheuvel in 1950* door Kees Breunese en *250 jaar Kerkzaal Evangelische Broedergemeente* door Marcus Gill.

PUBLICATIES

Op 7 december 2018 is het eerste exemplaar van het boek 'Het boek van de oorlog is nooit uit', overhandigd aan Carie Stomp, zoon van Catharinus Stomp, en aan Marcel Fluitman, wethouder Cultuur Zeist.

Het boek is geschreven door Dick van de Kamp en gaat over de verzetsstrijder Catharinus Stomp, die op 28-jarige leeftijd is overleden. Naar hem is een straatnaam in Zeist vernoemd. De uitgave van het boek is mede mogelijk gemaakt door het ZHG.

Tot onze vreugde zullen er in 2019 twee boeken door het ZHG uitgegeven worden.

SAMENWERKING MET ERFGOEDPARTNERS EN GEMEENTELIJK ARCHIEF

Naast alle bovengenoemde activiteiten zijn vrijwilligers van het Zeister Historisch Genootschap ook actief voor het samenwerkingsverband van elf Zeister Erfgoedpartners: het Geheugen van Zeist. Er wordt deelgenomen in de kerngroep en in veel werkgroepen. Zo zijn we betrokken bij de uitvoering van bijvoorbeeld de Historische Doe Dag bij het Slot Zeist en de tentoonstellingen in het

HIP (Historisch InformatiePunt) in de Publiekshal van het gemeentehuis.

Ook in 2018 was de samenwerking tussen het Gemeentelijk Archief Zeist (GAZ) en Zeister Historisch Genootschap voortreffelijk. Het vergaren van kennis van de geschiedenis van Zeist en het uitdragen ervan is voor beiden een essentieel onderdeel van het werk. Over en weer kunnen we elkaar helpen om vragen uit de samenleving te beantwoorden. Het ZHG krijgt regelmatig voorwerpen (penning, lepelkje, klok, etc.) en die worden zorgvuldig in onze archiefruimte opgeborgen om eventueel later bij een tentoonstelling gebruikt te worden. De 'papieren' die het ZHG ontvangt worden opgeslagen in het GAZ. Het GAZ heeft alleen 'papieren' en zo vullen we elkaar ook aan.

CONSERVATOR

In 2018 is de collectie van het ZHG weer uitgebreid met allerlei papieren, foto's en objecten, die iets vertellen over de rijke geschiedenis van Zeist. Steeds vaker horen we ook het persoonlijke verhaal van de schenker. Dat geeft het object een meerwaarde. In ons registratiesysteem is ruimte om extra informatie op te nemen, zodat deze niet verloren gaat.

Een voorbeeld van een bijzondere aanwinst is een bijbel met op het kaft *Kerkeraad van Zeijst 1840*. Uit deze bijbel moet nog gelezen zijn in de voorganger van de Oude Kerk

aan de Dorpsstraat voordat deze in 1841 werd gesloopt. In de nieuwe Oude Kerk uit 1843 is de bijbel gelezen tot hij in de Nieuwe Kerk aan de Boulevard terecht kwam, waar de vader van de schenker organist was. Later was hij in gebruik als familiebijbel van deze Zeister familie.

Een schenking van foto's van het interieur van Wulperhorst vormt een mooie aanvulling op onze buitenplaatsendocumentatie.

Objecten die te maken hebben met Zeister bedrijven worden ook regelmatig aangeboden. Zo werden we verrast door de schenking van een stalenboek van de Eerste Nederlandsche Stoom-Bandweverij en Vlechterij C.W. Anton & Co. Dit boek maakt het mogelijk om nader onderzoek te doen naar de soorten band en naar Antons leveranties aan de detailhandel in heel Nederland.

Onze collectie is niet alleen om te

bewaren, maar ook om te tonen. We leveren daarom graag een bijdrage aan de historische tentoonstellingen in Zeist. In 2018 waren bruiklenen van het ZHG te zien op de tentoonstelling over lager onderwijs in Slot Zeist en op verschillende tentoonstellingen in het Historisch InformatiePunt (HIP) in het gemeentehuis.

Ook zijn in 2018 in ons blad *Seijst* in de rubriek 'Uit de Collectie' weer verschillende objecten onder de aandacht gebracht.

We willen alle schenkers van 2018 bedanken voor hun schenkingen en de bijbehorende verhalen. We kijken uit naar nieuwe aanwinsten in 2019!

GENEALOGIE

Genealogie is voor elke historische vereniging een belangrijke discipline, die een breed publiek aanspreekt. Voor het ZHG is Theo van der Waals bezig met een interessant

Presentatie door JanHein Heimel over 'De Weduwen van Cattenbroeck, Historisch Café april 2018.

FOTO FLORAN VAN POECKE

Presentatie door Kees Breunese over 'De Voorheuvel in 1950', Historisch Café, juli 2018.

FOTO FLORAN VAN POECKE

Afscheid Marijke van Delft, november 2018.

FOTO FLORAN VAN POECKE

aspect van de Zeister geschiedenis, namelijk de vraag: waar kwamen de mensen die zich in de 17e en 18e eeuw in Zeist vestigden oorspronkelijk vandaan. Het is een werk waarvoor 'een lange adem' vereist is. Het is de verwachting dat we in 2019 al enig resultaat kunnen melden.

BESTUUR EN MEDEWERKERS

BESTUUR

Secretaris: Per 1 september 2018 is secretaris Loeki Schönduve om persoonlijke redenen afgetreden als secretaris. Per 1 oktober 2018 is de vorige secretaris, Arie Moolenaar, aangetreden als secretaris a.i. We zijn hard op zoek naar een nieuwe secretaris.

Nieuw lid: We zijn blij dat we als nieuw bestuurslid prof. mr. P.J.J. (Peter) van Buuren hebben verwel-

komd. Peter is ook lid geworden van de commissie Lezingen en Excursies.

MEDEWERKERS

In 2018 zijn twee van onze medewerkers overleden. Wij herdenken hen met grote waardering voor hun werk voor het ZHG.

Elian de Jonge (1956-2018) is op 20 februari 2018 overleden. Elian heeft voor ons Genootschap veel werk verzet, met zijn vlotte pen heeft hij vele persberichten geschreven. Hij redigeerde de Nieuwsbrief en was redactielid van Seijst, waar hij ook zijn waardevolle bijdragen aan heeft gegeven.

Bert Niessen (1932-2018) is op 17 juni 2018 overleden. Bert is bijna 25 jaar een waardevolle kracht in onze commissie Archief en Collec-

ties geweest. Iedere dinsdag was hij tijdens onze openingsuren aanwezig, waar hij vooral bezig is geweest met het selecteren van krantenartikelen uit de Zeister bladen. Verder heeft hij met zijn kennis over Zeist vele vragen kunnen beantwoorden. In 2011 hebben we hem geëerd voor zijn grote trouw en inzet door hem de Prof. mr. dr. J.Ph de Monté ver Loren-penning uit te reiken.

We hebben in 2018 afscheid genomen van Marijke van Delft. Marijke is in 2006 lid geworden van de commissie Lezingen en Excursies. Zij heeft 12 jaar met haar inzet en enthousiasme meegewerkt om telkens weer mooie en interessante excursies en lezingen te organiseren. Het officiële afscheid vond plaats tijdens onze jaarlijkse medewerkersavond op 1 november 2018. Als nieuw lid van de commissie Lezingen en Excursies hebben we Eric van Meijgaard welkom mogen heten.

Van het bestuur

Algemeen

Van het jaar 2019 zijn al bijna drie maanden voorbij. Toch spreek ik nu en op deze plaats graag de wens uit dat het voor u, donateur van het ZHG, een mooi jaar zal zijn en tegelijk dat u en het ZHG nauw verbonden blijven. Wij doen ons best om telkens weer opnieuw een stukje van de geschiedenis van Zeist in dit blad te belichten. In het jaarverslag over 2018 leest u ook welke andere activiteiten er waren.

Over 2018 is nog vermeldenswaard dat Herman uit de Bosch op 1 november 2018 zijn laatste (en 15^e) boek overhandigd heeft aan het DB.

De titel is: *Honderd jaar Zeister Historie, vanaf 1864 – 1967*. Alle gegevens zijn afkomstig uit het Utrechts Archief. Het is een dvd en een geprint exemplaar van 711 blz.

Bestuur

We zijn zeer blij te kunnen melden dat we er twee bestuursleden bij hebben. Het zijn de heren Willem de Bruin en Marc Wortmann. Deze heren zijn bekende Zeisternaren en we zijn dan ook zeer ingenomen met het feit dat zij zich voor het ZHG willen gaan inzetten. Wat u misschien niet weet, is dat Willem de Bruin van huis uit historicus is en dat is voor ons een aanwinst. Marc

Wortmann was al van 1996-2001 bestuurslid en eindredacteur van ons blad Seijst en nu wil hij zich graag gaan bezighouden met sponsorwerving, marketing en promotie etc.

Helaas lukt het ons nog steeds niet om een nieuwe secretaris te vinden. Vele mensen hebben we al gevraagd, maar misschien kent u iemand? Laat het s.v.p. weten en dan gaan we graag in gesprek met de voorgedragen persoon.

Nieuwe boeken

Er zijn weer boeken door het ZHG uitgegeven. Twee met een feestelijke

JanHein Heimel, Herman uit de Bosch, Flora de Vrijer, Arie Moolenaar (v.l.n.r.). Presentatie van het boek / de dvd *Honderd jaar Zeister Historie, vanaf 1864 – 1967*.

FOTO FLORAN VAN POECKE

Seijst
2019
1-25

Wethouder Marcel Fluitman (l.) en Dick van de Kamp (r.). Presentatie van het boek *Het boek van de oorlog is nooit uit*.

FOTO FLORAN VAN POECKE

aanbieding van het eerste exemplaar in het gemeentehuis. Het eerste boek is *Het boek van de oorlog is nooit uit*, geschreven door Dick van de Kamp en gaat over het korte leven van verzetsstrijder Catharinus Stomp (1916-1945). Het tweede is geschreven door JanHein Heimel en heeft als titel *De Grote Tuinbouw-tentoonstelling 1909 op het Landgoed Schoonoord te Zeist - een geïllustreerde beschrijving*. En ten slotte komt er een boek geschreven door Vincent van der Burg en Pierre Rhoen met als titel: *Zeist, van boerendorp tot villadorp. Deel 1 (1813-1851)*. De boeken zijn zoals altijd, na verschijnen, te koop via het ZHG, zie www.zhg.nl voor verdere gegevens.

Varia

Voor 2019 staan weer vier Historische Cafés gepland, waarvan er één al op 21 januari 2019 is geweest: *Geschiedenis van de Nieuwe Kerk te Zeist (1927- 2017)* met als inleider

Dirk Faber, oud geschiedenisdocent van het Christelijk Lyceum te Zeist. De andere data zijn: 29 april, 29 juli en 28 oktober 2019.

Er zal in 2019 slechts één filmvoorstelling zijn, zoals het er nu uitziet, en wel die in het voorjaar in het Lichtpunt. Voor een voorstelling in Figi wachten we op een nieuwe film, de heren van het Rozenhuis zijn al bezig met de voorbereiding daarvan. Vanzelfsprekend houden we u op de hoogte.

De commissie Excursie en Lezingen is bezig om een interessante excursie en een mooie Van de Poll-lezing te presenteren.

Op de dinsdagmorgen is de 'stamtafel' van het ZHG in het Historisch InformatiePunt in de Publiekshal van het gemeentehuis een prachtige plek om veel te leren over de geschiedenis van Zeist. De 'heren

deskundigen' weten met elkaar bijna alle vragen die gesteld worden te beantwoorden en bovendien gaan er vele anekdotes over de tafel. De geschiedenis van Zeist is er immers vol van. Komt u gerust een keer langs met een vraag, een opmerking, of om iets over Zeist te brengen, maar vooral geniet van het contact en de gesprekken. Welkom van 10-12 uur.

DONATEURS

Het aantal donateurs is in 2018 gedaald, meestal door overlijden en verhuizing. Het aantal nieuwe donateurs weegt daar niet tegen op, dus een negatief saldo vorig jaar. Kunt/wilt u daar wat aan doen? We willen graag ons bestand op minstens het bestaande niveau handhaven.

Nieuwe activiteiten

Graag een herhaling van de oproep voor suggesties voor mogelijk nieuwe projecten die we zouden kunnen gaan starten. Het kan gaan om excursies, lezingen, onderwerpen voor ons blad, kortom alles wat met de geschiedenis van Zeist te maken heeft. Laat het ons s.v.p. weten.

Ten slotte

U kunt uw vragen, opmerkingen, suggesties via de e-mail stellen: info@zhg.nl of telefonisch 030-6956311.

Namens het bestuur,

Flora de Vrijer, voorzitter

Inhoudsopgave Seijst 2018

Tussen Grija Doplang en de Slof, over verdwenen bedrijvigheid langs de Oude Arnhemseweg. Zeister schrijvers. Amanda Augusta van Hoogstraten-Schoch (1869-1951). Uit de Collectie: Een reclamelitho van A.J. Reynvaan, tabaksfabrikant. Jaarverslag 2017. 2017: nog in het teken van 65 jaar ZHG. Van het bestuur. Inhoudsopgave Seijst 2017 Nieuwe donateurs.	Peter J. van der Werff R.P.M. Rhoen JanHein Heimel Loeki Schönduve Flora de Vrijer - -	2018-I 2018-I 2018-I 2018-I 2018-I 2018-I 2018-I	blz 3 blz 13 blz 16 blz 19 blz 26 blz 27 blz 28
De vriendschapsband tussen Zeist en Yamada. Het portret van koningin Wilhelmina in Slot Zeist. De mythen van het koperen dak. Zeister schrijvers. Eliza Johannes de Meester (1860-1931). Uit de Collectie: Willem Frederik Smit of Jan Frederik Steenstra?. Van het bestuur. Nieuwe donateurs.	Conny Jongbloed-Reinders R.P.M. Rhoen JanHein Heimel Flora de Vrijer Flora de Vrijer Flora de Vrijer -	2018-II 2018-II 2018-II 2018-II 2018-II 2018-II 2018-II	blz 31 blz 39 blz 46 blz. 49 blz 51 blz 55 blz 56
Open Monumentendag 2018: Ten geleide. Open Monumentendag 2018: Voorwoord. Open Monumentendag 2018: Programma. Open Monumentendag 2018: Europa	Flora de Vrijer Marcel Fluitman Ria Efdée Ria Efdée	2018-III 2018-III 2018-III 2018-III	blz 58 blz 59 blz 60 blz 64
TNO Zeist. Deel 1, ontstaansgeschiedenis en huisvesting. Levend houden van de geschiedenis van de Biltse en Zeister Grift. De provinciekaart van Utrecht uit 1850. Kunstschatten aan de Steynlaan. Zeister schrijvers. Maria Louise Frederica Catharina Doudart de la Grée (1907-1981). Uit de Collectie: De voorzittershamer van U.M.O. Van het bestuur.	Flora de Vrijer Kees Kort Kees Floor Heleen bij 't Vuur Flora de Vrijer Karen Veenland-Heineman Flora de Vrijer	2018-IV 2018-IV 2018-IV 2018-IV 2018-IV 2018-IV 2018-IV	blz 87 blz 93 blz 99 blz 103 blz 105 blz 107 blz 110

